

بسم الله الرحمن الرحيم

Fecr Yayınları: 130

Mizanpaj: CİNAS

Kapak: CİNAS

Baskı, Cilt:

KALKAN MATBAACILIK

Büyük San. 1. Cad. 99/32 İskitler

Tel: 0312.3419234-3421656 Ankara

1.Baskı

5 Ağustos2009

ISBN: 978-975-6004-70-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Rüzgarlı Cad. Rüzgarlı İşhanı No: 2 Kat: 5 Ulus/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 – Fax: (0 312) 311 47 89

web: www.fcr.com.tr – e-mail: fcr@fcr.com.tr

TEFSİRDE YANILGI SEBEPLERİ VE BUNLARDAN KORUNMA YOLLARI

Muhammed Vehbi DERELİ

ANKARA 2009

Dr. Muhammed Vehbi DERELİ

2002 tarihinden bu yana Diyanet İşleri Başkanlığı İzmir Tire Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nde öğretmen olarak görev yapan Dr. Muhammed Vehbi DERELİ, 1977 yılında Konya'da doğdu. 1994'te Konya İmam-Hatip Lisesi'nden, 1998 yılında da Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Fakülte eğitimi sırasında 1997 yılının Eylül ayında İmam-Hatip olarak göreve başladı. 2001 yılında Prof. Dr. Yusuf İŞİCİK'in danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "*Kur'an-Sünnet İlişkinine Problematik Bir Yaklaşım*" adlı teziyle Tefsir bilim dalından Yüksek Lisansını tamamladı. Diğer taraftan 1999-2002 yılları arasında, DİB Konya Selçuk Eğitim Merkezi'nde ihtisas eğitimi aldı. Haziran 2008'de ise Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK'in danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Temel İslam Bilimleri/Tefsir Bilim Dalında "*Kur'an Tefsirinde Yanılgı Sebepleri ve Bunlardan Korunma Yolları*" adlı teziyle doktorasını tamamladı. Evli ve üç çocuk babası olup, Arapça ve İngilizce bilmektedir.

Yayımlanmış eserleri:

(Kur'an'ın İklimi'nden) Fatıha ve Kısa Sûrelerin Meal ve Tefsiri, 4. baskı, Esra yay., Konya, 2004. (İlk basım: Konya, 1997)

Açıklamalı Namaz Hocası ve İlmihal Bilgileri, 6. Baskı, Asude yay., Konya, 2007. (İlk basım: Konya, 2002)

(Kur'an'ın İklimi'nden) Duhâ'dan Hümeze'ye On İki Sûre Tefsiri, Esra yay, Konya, 2004.

Namaz Hocası ve Dîni Bilgiler (cep boy), Esra yay., Konya, 2004.

32 Farz ve Namaz Hocası, Esra yay., Konya, 2005.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	8
ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	13
1. KUR'AN'IN TEFSİRİNE DUYULAN İHTİYAÇ.....	13
1.1. Herhangi Bir Metni İzaha Duyulan İhtiyaç	13
1.2. Kur'an'ın Tercüme Edilmesi Meselesi	14
1.3. Kur'an'ın Tefsir Edilmesinin Gerekliliği	16
2. "TEFSİRDE YANILGI" NIN MAHİYETİ.....	18
3. KONUNUN ÖNEMİ VE ÇALIŞMANIN AMACI	19
4. ÇALIŞMANIN METODU VE KONUYLA İLGİLİ ESERLER	21
5. TEFSİR ÇEŞİTLERİ	22
5.1. Rivayet Tefsirleri	23
5.2. Dirayet veya Re'y Tefsirleri.....	24
5.3. Diğer Tefsir Çeşitleri	25

BİRİNCİ BÖLÜM

RİVAYETE DAYALI TEFSİRLERDE YANILGI SEBEPLERİ..... 27

1. RİVAYETLERİN TAHKİK EDİLMEYEN NAKLEDİLMESİ.....	27
2. HER ÂYET HAKKINDA RİVÂYET ZİKRETME GEREĞİ HİSSEDİLMESİ	32
3. İSRÂİLİYYÂTA YER VERİLMESİ	39
4. NÜZÛL SEBEPLERİ İLE İLGİLİ YANLIŞ TELAKKÎLER	53

İKİNCİ BÖLÜM

DİRAYETE DAYALI TEFSİRLERDE YANILGI SEBEPLERİ 63

1. MÜFESSİRDEN KAYNAKLANAN SEBEPLER.....	63
1.1. Müfessirin Önyargılı Oluşu.....	63
1.2. Bilgi Eksikliği	68
1.2.1. Arapça'nın Gerekerini ve Zahir Manayı İhmal Etmek.....	68
1.2.2. Kur'an'ın İndiği Dönemdeki Arapça'yı Dikkate Almamak.....	75
1.3. Mezhep Taassubu ve Taklitçilik.....	80
1.4. Tutarsızlık	84
2. USULDEN KAYNAKLANAN SEBEPLER.....	90
2.1. Âyetler Arası İlişkileri Göz Ardı Etmek (Parçacı Yaklaşım).....	90
2.2. Siyak-Sibak (Bağlam) İlişkisini Görmezden Gelmek... 94	
2.3. Sünnet'in Açıklamalarını Dikkate Almamak.....	97
2.3.1. Rasûlullah'ın Kur'an ile İlgili Görevleri	98
2.3.2. Sünnet'in Kur'an'ı Açıklama Şekilleri.....	101
2.3.3. Tefsirde Sünnet'in Devre Dışı Bırakılmasının Örnekleri.....	104
2.4. Âyet ve Sûrelerin Nüzul Ortamlarını Araştırmamak ..	107
2.5. Bâtınî veya Felsefî Anlamlar Arayışında Olmak.....	111
2.6. Gaybî Konulara ve Gereksiz Ayrıntılara Dalmak	118
2.7. Bilimsel Tefsir (Kur'an'da Her Şeyin Bilgisi Vardır) Tarzı Yaklaşımlar	122
3. KUR'AN'A MODERN YAKLAŞIMLARDAN KAYNAKLANAN YANILGILAR	131
3.1. Modernist Yaklaşım.....	131
3.2. Tarihselci Anlayış ve Hermeneutik Yaklaşım.....	142
3.3. Sembolizme Yönelik Anlayışların Etkisi.....	164
3.4. Kur'an'ı Gelenekten Bağımsız Olarak, Kendi Kendine Yeniden Anlayıp Yorumlama Gayreti.....	169

4. DİĞER YANILGI SEBEPLERİ.....	176
4.1. Kur'an İlimlerinin Problematik Yönlerinin Etkisi	176
4.1.1. Nâsîh-mensûh Meselesi	176
4.1.2. Müteşâbihlerle İlgili Farklı Telakkiler	188
4.2. Dış Tesirlerin Etkisi	194
4.2.1. Dönemin Egemen Siyasal Ortamı veya Akımlarının Etkisi.....	194
4.2.2. Müfessirin İçinde Bulunduğu Dönemde Revaçta Olan Dünya Görüşü veya Sosyo-Kültürel Yapının Etkisi	202

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN'IN DOĞRU ANLAŞILMASINI SAĞLAYAN TEMEL

PRENSİPLER..... 211

1. KUR'AN'I BİR BÜTÜN OLARAK ELE ALMAK	212
2. NÜZUL SEBEPLERİ VE SÜNNET'İN AÇIKLAMALARINDAN YARARLANMAK	214
2.1. Nüzûl Sebeplerinin Önemi	214
2.2. Kur'an-Sünnet İlişkilerinde Sünnet'in İcra Ettiği Fonksiyonlar.....	216
3. İLK DÖNEM ARAPÇASINI VE METNİN ZAHİR MANASINI ESAS ALMAK.....	219
4. SOMUT PROBLEMLERİN ÇÖZÜMLERİNİ KUR'AN'DA ARAMAK.....	222
5. GEREKSİZ AYRINTILARA DALMAKTAN KAÇINMAK	225
6. ERDEMLİ VE SAMİMİ OLMAK.....	228

SONUÇ..... 231

BİBLİYOGRAFYA..... 241

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
Ank.	: Ankara
a.s.	: Aleyhi's-Selâm
AÜ	: Ankara Üniversitesi
a.y.	: Aynı yer
b.	: İbn (oğlu)
bkz.	: Bakınız
bs.	: Basım
b.y.y.	: Baskı yeri yok
c.c.	: Celle Celâlüh
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
Krş.	: Karşılaştırım
md.	: Maddesi
M.Ö.	: Milattan önce
Nşr.	: Neşriyat / Neşreden
r.a.	: Radıyallahü anh / Radıyallahü anhâ
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallâllahu aleyhi ve sellem
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
SÜİFD	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
tr.	: Tercüme (çeviri)
tsz.	: Tarihsiz
v.	: Vefat tarihi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
vs.	: Ve sair
Yay.	: Yayınları / Yayınevi
yy.	: Yüzyıl
YYÜİF	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖNSÖZ

Allah, gönderdiği her peygambere kendilerini teyit edecek birtakım mucizeler vermiştir. Hz. Muhammed'in dışındaki peygamberlerin mucizeleri, kendilerine verilen ilâhî kitaplardan ayrıdır. Bu durum, bir bakıma onların elçilik görevleri ile de paralellik taşır. Zira Peygamberimiz, diğerlerinden farklı olarak son peygamberdir ve onun risâleti gibi, mucizesi olan Kur'an-ı Kerim de ebedîdir. Kıyamete kadar, zamanın aşındıramayacağı, aksine zaman geçtikçe canlılığını ve tazeliğini koruyacak olan yegâne mucize, Kur'an'dan başkası olamaz.¹

Kur'an, mademki evrenseldir, değişmez mucizedir; o halde her dönemde, zamanın ihtiyaçları ve sorunları doğrultusunda sürekli olarak okunmalı, anlaşılmaya çalışılmalıdır. Bu nedenle belli dönemlerde Kur'an'ın anlaşılıp yorumlanma işinin bitirildiği, selef âlimlerimizin yaptığı açıklamalarla yetinilmesi gerektiği ve bu uğurda yeni çalışmalara gerek kalmadığı şeklindeki düşünceleri kabul etmek mümkün değildir.

İnanan bir insan için, Kur'an'ı doğru bir şekilde anlama

¹ Bkz. Ersöz, İsmet, *Kur'an Tarihi*, Ravza Yay., İst., 1996, s. 9.

çabasından, ihtiyaç ve sorunları doğrultusunda ona tekrar tekrar yönelme arzusundan daha tabii ve elzem bir uğraşı alanı olamaz. Çünkü Kur'an, insanı yoktan var eden yaratıcının, kendisiyle kullarına seslendiği ilâhî mesajın adıdır. O, insanları doğru yola iletir, onlara dünya ve âhiret mutluluğunun anahtarlarını verir. Bu yüzdendir ki, sahabeden günümüze, üzerinde en çok çalışılan konu, doğal olarak Kur'an'ın doğru biçimde, Allah'ın muradına olabildiğince en yakın oranda anlaşılıp, hayata geçirilmesi olmuştur. Hepsinde olmasa da, en azından Kur'an'ın bir kısım âyetlerinde Allah'ın muradının ne olduğunu kesin ve iddialı biçimde belirlemek doğru olmayacağına göre, bu gayretleri devam ettirmekten başka çıkar yol yoktur.

Bu çalışma, Kur'an'ın anlaşılıp açıklanması faaliyetlerinin ortak adı olan tefsir alanında geçmişte ve günümüzde göze çarpan ve Kur'an'ı mecrasından uzaklaştıran belli başlı yanlış ve yanlış düşme nedenlerini belirlemeyi hedeflemiştir. Bu gaye ile klasik ve muasır birçok eser taranarak, ilgili makale ve tebliğler incelenmiş; bunun sonucunda elde edilen malzemenin tasnifi yoluna gidilmiştir. Bunun yanı sıra, söz konusu hatalardan korunmak için tefsir çalışmalarında hangi ilkeleri benimsemenin faydalı olacağı konusu da ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız, giriş kısmı ve üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Girişte kısaca Kur'an'ın tefsirine duyulan ihtiyacı, tefsirde yanlış derken neyi kastettiğimizi, konunun önemini, çalışmanın amacını ve metodunu ortaya koyduk. Ayrıca konumuzla ilgisi bulunan çalışmalara ve kısaca tefsir türlerine değindik.

İlk bölümde rivayete dayalı tefsirlerde görülen yanlış sebeplerini inceledik. Çalışmanın ikinci bölümünde de dirayete dayalı tefsirlerdeki hatalar ve bunların sebepleri üzerinde durduk. Yeri geldikçe, meal ve tercüme yanlışlarına da temas etmeye çalıştık. Son bölümde ise Kur'an'ın doğru olarak anlaşılması ve yorumlanması konusunda söz konusu yanlış ve yanlışlara düşmemek için başvurulmasını teklif ettiğimiz kriterleri sunmaya çalıştık.

Başta danışman hocam Prof. Dr. M. Sait Şimşek Bey olmak üzere Tez İzleme Komitesindeki hocalarım Prof. Dr. İsmet ERSÖZ ve Prof. Dr. Yusuf İŞİCIK'a, Doç. Dr. F. Ahmet POLAT'a çalışmamın her aşamasındaki değerli katkılarından dolayı teşekkürü bir borç biliyorum. Ayrıca kendilerinden ve eserlerinden istifade ettiğim, görüşlerine başvurduğum diğer bütün hocalarıma da şükranlarımı ifade etmek isterim. Bu çalışmanın, Kur'an'ın doğru anlaşılması yolunda verilmiş naçiz bir çaba olmasını Allah'tan niyaz ediyorum. Gayret bizden; başarı ve hidayet, Allah'tandır.

Muhammed Vehbi DERELİ
Mayıs 2008, Tire/İzmir